Ціна 10 центів.

СВОБОДА SVOBODA

недільне видання — SUNDAY EDITION

Ч. 37. (299). Рік LX. 9. Листопада 1952. — November 2, 1952. No. 37. (299). Volume LX

Микола Щербак

ПЕРЕД СХОДОМ СОНЦЯ

(Оповідання)

Коли світало і непомітно танула сіра мла, Марко вже був біля лісу. Він хутко перестрибнув через рівчак і, вхопившись за гілку, спинився. Враз стало якось млосно і перед очима попливли жовті кола. Мимоволі прихилився до дерева, глибоко вдихнув вогкувате повітря і, перевівши віддих, поволі поплентався в глибину лісу.

Було тихо і, як напровесні, трохи сиро. Злегка гойдалися верховіття і глухо шуміли від подихів вітру. Під ногами шелестіло листя, почорніле й перегниле, а з-під нього витикалася перша зелень: несміливі, сором'язливі проліски, кучерявий ряст...

Брудний і обшарпаний, Марко у благенькому чорному піджаці, полатаному і позашиваному, в сірих полотняних штанях, у порваних черевиках, повільно йшов поміж деревами, час від часу оглядаючись навколо чи не видно ніде карбівничого.

— Де ж це березова ділянка? — подумав хлопець, трохи постоявши і пригадуючи, кудою гонив торік із хлопцями корів на пасовище. — Чи не збився, буває? — майнула стривожена думка. — А там же, вдома, мати...

Умить він згадав її, рідну матусю, яка лежала на полу, висохла й немічна, в купі чорного смердючого дрантя, тихо стогнучи.

Це ніби підігнало Марка, і він, зібравши сили, поспішив до березової ділянки. Білокорі дерева стояли задумливо, з пониклим віттям. Він підійшов до старої берези, дістав з кишені свердлика і швиденько просвердлив навскіс у стовбурі невеличку, вершків зо два, дірочку. Звідти почав повільно сочитися білий і чистий, мов сльоза, сік. Тоді Марко похапцем вставив бузинову дудочку і підставив пляшку. Спочатку сік капав повільно, а потім швидше, шумуючи і пінячись у пляшці. Марко жадібно водив язиком по устах, що запеклися і болісно щеміли. Коли ж пляшка наповнилась, хлопець став навколішки і перехиливши голову, підставив під дудочку рота. Важко ковтав і захлинався. Жадібно ловив сочніня течива з гіркуватим присмаком. Потім, коли заболіли шия й коліна, встав на тремтячі ноги, облизався і витер рукавом уста. Було нудно, бурчало в животі, але він був задоволений, що дістав соку, і швидко пішов з лісу.

Розвиднялося. На сході жевріла рожева смуга і легенькі хмаринки, ніби золоті рибки, тріпотіли в ясній блакиті.

Біля дідової хати на Марка гукнула бабуся.

— Як там мати, синку? — спитала.

— Слабі... Вчора й не вставали...

Він дивився на бабу сумними голодними очима.

— Підожди!.. Я зараз...

Баба пішла в хату, а за хвилину скрипнули двері, вона вернулася і простягла до Марка хлібину.

У хлопця аж очі зайнялися.

— Передав дядько з Донбасу пуд борошна... Візьми, моя дитино, хоч хлібину. Та їжте зразу потрошку... Я пізніше навідаюся до вас...

Зраділий хлопець схопив хлібину, прикрив її полою і хутко побіг додому. Як заходив у сіни, раптом почув у хаті чийсь сердитий чужий голос. Тихо відчинив двері й побачив: біля полу, у півтемряві, хтось стояв до нього спиною, високий і незграбний. А коли роздивився, то впізнав Івана Вовка, бригадира колгоспу, лихого й недоброго чоловіка. Він розмахував руками і хрипло кричав:

— Уставай! Нічого тобі вилежуватися! Щоб мені до сходу сонця була на плянтації! Чуєш?!. Буряки треба шарувати!

— Ох, Іване... не сила моя, — стогнала мати. — Я, мабуть, до сходу сонця і душу Богові віддам, а ти на роботу гониш. Ох!..

В хаті стояла напружена тиша.

— Всі ви так кажете... Не придурюйся! — наглив той. — Виходь на роботу, а то посічу на капусту!

Від цих слів хвора повернула голову і глянула на нього сухими гнівними очима.

— Іди геть, собако! — скрикнула.

Це, мабуть, було останнє її зусилля, бо вже за мить в її очах стояла байдужість і згаслість. А бригадир, ніби вжалений, розлютився і штовхнув хвору палицею в бік так, що та перевернулася до стіни.

— Що ви робите?! — заплакав і затремтів Марко. — За що ви б'єте матір?

Розчервонілий і розлютований бригадир не звертав на Марків плач уваги, лаявся й кричав, аж слина з рота бризкала.

— Не придурюйся, куркульська мордо! Поки сонце зійде, щоб була на роботі!

І, грюкнувши дверима, вийшов...

У хаті зразу стало тихо і моторошно. Марко, плачучи, кинувся до матері.

— Мамо! Він уже пішов. Не плачте... Я ось хліба від бабусі приніс... І соку березового з лісу... Чуєте, мамо?

Хвора не рухалась. Лежала тихо й спокійно. Тоді Марко притулив їй до пришерлих уст пляшку.

— Мамо, пийте! — гукнув він.

Вона поворухнулась і болісно застогнала. А Марко стояв розгублений і безпорадний.

— Ковтайте, мамо! — сказав він удруге. — Ось і хліб.

І він поклав їй у рот шматочок. Хвора повільно і беззвучно зашамотіла тонкими безкровними устами.

Запах свіжого хліба, ніжний і приємний, залоскотав Маркові в горлі. Він ковтнув слину і скривився. Згадав, що вже третій день не брав ні крихти в рот і жив лише самою корою та березовим соком.

— Треба й собі з'їсти шматочок, — подумав він.

І не втримався. Відломив. Поклав у рот і почав жувати. Згодом ще відломив шматочок, а через хвилину, забувши про матір, із жадобою і захватом кусав шматок за шматком, ковтав швидко, запихався, не пережовував. Він не зоглядівся, коли не стало хлібини, запашної й солодкої. Лише шматочок невеликий залишився...

Мов очманілий, кинувся Марко до матері.

— Ой, що ж це я наробив? З'їжте хоч цей шматочок. Мамо!..

Відповіді не було. Мати лежала непорушна. Розгублений Марко торкнувся до її тіла, але воно було вже напівхолодне. Висохла й закостеніла лежала мати із загостреним восковим носом, з безладно розкритим ротом, подібним до маленької чорної ямки.

Марко враз осунувся, заточився і глухо впав на долівку. Перед очима попливли дивні кола, жовті й червоні. У животі раптом різнув гострий біль і він, стогнучи, почав корчитись і звиватись у смертельній лихоманці.

Крізь маленьке віконце блиснуло на долівку скісне проміння: то сходило сонце...

Дам'ян Горняткевич

НАТАЛІЯ МІЛЯНІВНА

(На десяті роковини її смерти)

Хмарна осіння днина. На кладовищі передмістя Кракова — Підгір'я стояла громада осіб над відкритою могилою: був це сумний похорон української скульпторки Н. Мілянівни. Після похоронної відправи виголошено тільки одну прощальну промову, говорив ред. Роман Купчинський. Дуже важко було б говорити тим, які близько знали покійну й так глибоко відчували її втрату. Через хвилину спущено домовину в яму, Наталка спочила біля своєї матері, з якою єднала її така велика любов.

Майже все життя Мілянівни було зв'язане з Краковом. Щоправда, вона народилася у Львові (21 квітня 1896 р.), але вчилася в Кракові, бо там перебував її батько на становищі урядовця продовж 40 років. Після іспиту зрілости вона записалася на курс вищої освіти до інституту Баранецького, студіюючи рисунок і малярство у відомого польського мистця Петра Стахевича. Перші праці Мілянівни виявили помітний вплив Стахевича, та це було зовсім природне явище, бо принадна техніка цього професора мусіла подобатися його учениціям. Але вже в тих безпретенсійних та щирих студіях молоденької Наталки виявлявся її талант, і можна було сподіватися, що вона згодом визволиться з-підо впливу свого вчителя. Австрійське законодавство чомусь забороняло студіювати жінкам в двох академіях — гірничій і мистецтв, тим то Мілянівна мусіла вибрати інститут Баранецького. Коли ж польський уряд зніс опісля заборону й допустив жінок до студій у згаданих двох високих школах, Наталія Мілянівна була першою українкою, яка записалася до краківської Академії мистецтв (у 1920 р.). Ще Стахевич звернув їй увагу на глибоку рельєфність її рисунків і радив попробувати своїх сил у скульптурі, й через те вона й вступила на скульптурний відділ. В Академії вона стала ученицею проф. Константина Лящки, дуже доброго педагога, який ставився щиро й прихильно до українців. Під час своїх 5-літніх (від 1920 р. до 1925 р.) студій Мілянівна відзначилася зразковою пильністю і працьовитістю та здобула за свої праці шість нагород на академічних виставках. За її хист і працьовитість сенат Академії призначив їй стипендію на продовження студій за кордоном, а це в атмосфері польської

Наталка Мілянівна у своїм ательє

(Продовження на 2 ст.)

(Закінчення з 1-ої ст.)

нетерпности до всього українського траплялося дуже рідко щодо студентів-українців. Мілянівна виїхала тоді до Італії і студіювала у Фльоренції, Венеції й Пізі. Після закінчення навчання в Академії, вона склала педагогічний іспит та перейшла на учительську посаду до гімназії „Рідної Школи", а потім сс. василіянок у Дрогобичі. Але й навчаючи в школі, вона не занедбувала мистецької праці, якій присвячувала всі свої сили, і далі підтримувала тісні зв'язки з колами своїх колеґ у Львові. Брала участь у декількох виставках об'єднання українських мистців „АНУМ", де її твори доволі вибаглива львівська критика оцінювала тісні зв'язки з колами своїх колеґ у Львівських журналах „Жінка" й „Назустріч" появлялися часто статті з репродукціями її творів, характеризуючи її як дозрілу, поважну скульпторку. Та життя в доволі глибокій галицькій закутині втрачало для неї принаду, бо зупиняло її творчий розмах. На її переведення до Львова не хотіла погодитися польська шкільна влада, тому Мілянівна рішила переїхати до Кракова, де, працюючи в школі, могла далі перебувати в мистецькому, хоч національно-чужому центрі. В своїй краківській майстерні вона працювала цілими годинами щоденно, і тут повставали її композиції на релігійні теми, плоскорізьби й студії голів. Наталія Мілянівна не задовольнялася ніколи хвилевими успіхами, вона ввесь час шукала нового вияву своїх творчих задумів. Бувши спочатку прихильницею реалізму, вона пізніше почала прагнути синтези, її праці ставали чимраз монументальніші. Також і в Кракові в тамошній Палаті мистецтв виставляла вона свої скульптурні твори, і мала позитивні оцінки навіть від химерної польської критики.

Мілянівна брала теж активну участь в українському громадянському житті. В читальні краківської філії „Просвіти" виголошувала доповіді на мистецькі й культурні теми, декорувала залі на різні національні свята. З вибухом другої світової війни, коли німецька влада закрила середні й вищі школи на терені Польщі, Мілянівна мусіла шукати працю десьінде і влаштувалася на пошті. Правда, дирекція німецької пошти вміла використати її хист і заанґажувала до декорації пансіону для поштових урядовців у Закопаному. Водночас вона далі працювала дуже пильно в своїй робітні, виконувала студії голів (до найкращих слід зачислити погруддя Лесі Українки) і готувала нариси до великої композиції „Крути", задумуючи весною 1943 р. влаштувати у Львові свою власну, збірну виставку.

Влітку 1942 р. Мілянівна занедужала, та її недуга не була небезпечна, й можна було сподіватися, що її сильний організм переможе воєнні злидні. Але це тільки так здавалося . . . В середині вересня 1942 р. прикинулася нова недуга — тиф і, наче буря, зломила її. Померла вона 2 жовтня 1942 р. Була це людина голубиного серця, що жила мистецтвом і для мистецтва. Любила красу понад усе, захоплювалася, мов дитина, усім, що ясне й добре. Погорджувала лише нещирістю, облудою і тим, що нечесне й плитке.

Хоч за свого життя Наталія Мілянівна зустрічала часто похвали й позитивні оцінки, та після її смерти на її творчість почала падати тінь забуття. Вже на найближчій (третій) виставці Спілки Образотворчих Мистців у Львові, де на шістьох виставлених її працях звисали жалібні стрічки, ті самі критики, що колись так грімко хвалили нашу скульпторку, обмежувалися в своїх рецензіях коротенькими згадками про її останні твори. І коли 10 жовтня цього року появилася була в „Свободі" велика оповістка про жалібну богослужбу на роковини її смерти, в церкві василіян у Нью-Йорку було тільки двоє товаришів покійної та її невістка (братова). Ніхто із скульпторів не прийшов, хоч у Нью-Йорку є їх декілька.

Тож нехай хоч ця моя згадка викличе спогади про українську скульпторку Наталію Мілянівну.

Французький соціолог Клавдіус Жане в своїх працях запевняє, що споживчі кооперативи були єдиною суспільною спробою, яка цілковито вдалася в XIX сторіччі.

УСПІХ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В СВІТЛІ ПСИХОЛОГІЇ

Інстинкти та їх задоволення

Від чого залежить те, що один літературний твір нам подобається, а другий — ні, хоч наш знайомий його хвалить? Чому одні твори мають величезні маси читачів, а другими насолоджуються тільки окремі одиниці?

Сучасна психологія кинула на ці проблеми деяке світло. Зробила це головно „психологія глибини" (Фройд, Адлер, Юнґ та їхня школа), що досліджує під- і несвідомі сфери людської психіки, але чимало додали й американські біґевіористи, що, як і психоаналітики, звернули увагу на інстинкти.

Інстинкти — основа психічного життя людини. Модерна психологія визнає інстинкти основними чинниками й рушіями діяння людини. Кожний із нас має вроджені психічні нахили, що діють у несвідомих глибинах нашої психіки. Цих інстинктів багато: крім найважливіших — самозбереження та видового, є ще й інші, як: інстинкти влади, володіння, боротьби, бурлакування тощо.

Всі ці інстинкти мають тенденцію задоволення природним, первісно-егоїстичним способом. Але реальне життя, суспільні умови, моральні та правні закони ставлять їм у цьому перешкоди та гальмують їх. Отже людина мусить або зайти в конфлікт із суспільними чи правними законами, або здушити інстинкти в собі, або задовольнити їх „замінним" способом. Коли їх здушуємо, вони відходять у глибину нашої психіки, в найдальші закамарки нашого „я" і там стають причиною всяких психічних відхилень та недуг. Тим то краще задовольняти їх замінним способом. Напр., інстинкт боротьби можна задовольнити в спортових змаганнях, у грі в шахи тощо. Зрозуміло, що замінне задоволення може бути або суспільно й етично шкідливе, або корисне. Це спрямування первісних, етично та суспільно невтральних або шкідливих інстинктів у нове суспільно-корисно річище називається с у б л і м а ц і є ю.

Сни та мрії як сублімація інстинктів

Одне з найважливіших джерел, у якому задовольняються наші нездійснені в реальному житті інстинктові бажання, — це сни. Психологія виявила, що майже всі дитячі сни й більшість снів дорослих людей — це ідеальне здійснення того, чого вони не можуть зреалізувати в житті.

Частіше задовольняємо свої нездійснені бажання у мріях. Між снами та мріями є тісний зв'язок. Ті й ті — це вияв найбільших глибин нашої творчої уяви, ті й ті постають тоді, коли тратимо зв'язок із середовищем (спимо або поринаємо в мріях), ті й ті мають ту саму ціль — задоволнити ті наші інстинктові бажання, яких не можна здійснити. Різниця тільки в тому, що сни відбуваються незалежно від нашої свідомої волі, а мрії ми можемо викликати довільно, впливати на добір образів та снувати їх відповідно до наших бажань. У цих мріях можна сконстатувати явища т. зв. психологічні компенсації, тобто винагороди за нездійснене. Як показали досліди, ці мрії мають звичайно егоїстичний та егоцентричний характер, тобто крутяться довкола нашої власної особи й задовольняють звичайно інстинктові бажання влади, визнання, значення або мають еротичну основу.

Інтроверсія — екстроверсія

Можемо сміло сказати, що майже немає людини, яка не мріяла б. Різниця тільки в тому, що одні мріють менше, а другі — більше. Людей щодо цього можна поділити на два психологічні типи: інтровертивний та екстровертивний. Інтровертик — це тип, що тікає від реального життя в країну мрій і виключно там шукає задоволення своїх бажань. Це тип мрійника, фантаста, який мало цікавиться довколишнім життям і живе тим світом, що його створює у власній уяві. Зате екстровертик — це людина активна, енергійна, жвава, що прагне виявити себе назовні. Світу мрій для неї мало. Коли мріє, то тільки на те, щоб ці мрії здійснити.

У своїй чистій формі обидва ці типи трапляються рідко, хіба в хоробливому стані, бо коли хтось потоне зовсім у мріях, втратить зв'язок із середовищем і не може повернутися до реального життя, — то це просто явище божевілля. У нормальної людини може тільки переважати той чи той тип.

Сни й мрії та літературна творчість

Психологія виявила тісні зв'язки між снами й мріями з одного боку та літературними творами — з другого, чи то в творчості, чи то в читанні. Матеріял до сну й до літературного твору береться з особистих переживань автора. І сон, і творчий процес пропускають багато з того матеріялу, добирають тільки деякі образи та відповідно їх змінюють і поєднують в одну цілість. Можемо сказати, що поки постане сон, десь у психіці конденсуються, опрацьовуються окремі частини в одну цілість. Між сном і мистецькою творчістю тільки та різниця, що сон відбувається несвідомо, без участи волі і через те поєднання образів бувають абсурдні, а в мистецькій творчості мистець чималою мірою контролює свої видива. Відомі факти, коли літературні твори авторам „снилися", і вони їх пізніше тільки записували та обробляли. Звідси й дуже поширений творчий засіб сну, коли автор свідомо оформлює вигадку, як сон.

Мистець

Мистець — це інтровертик, що тікає від життя в країну уяви та в ній шукає задоволення своїх бажань, а літературний твір — це ніщо інше, як мрії мистця, що завдяки своєму талантові прибрав їх у досконалу словесну форму. Поетична творчість — це сублімація інстинктів мистця. У поетичному творі автор має змогу задовольнити ті свої інстинкти, що не знайшли задоволення в реальному житті. Задовольняється тут здебільшого громадський інстинкт, скерований на створення якихось зв'язків з іншими одиницями суспільства. Психологія доказала, що малі діти вміють створити собі в уяві товаришів і з тими товаришами розмовляють, бавляться. Так само герої мистцевих творів — це вигадані товариші. Багато мистців стверджують, що їхні герої приходять до них, розмовляють з ними. Що ближче автор із ними живе, то вірніше їх зображує. Вони появляються на кожний його заклик, слухають його безоглядно, він має до них виключне право. Це світ, де володіє поет повновладно. Так мистець задовольняє свій інстинкт влади, володіння, вивищування, своєї вартости тощо. Поет, що не може в реальному житті здобути цього визнання через своє підрядне суспільне становище, матеріяльні злидні чи через слабкі фізичні сили, почуває свою „меншу вартість" і шукає компенсації в літературній творчості. Читання його книжок зацікавлює ним інших, і він так задовольняє свій громадський інстинкт. Якже твори його не мають успіху, він це переживає, як біль.

Читач та літературний твір

Як уже казано, літературний твір виконує подвійну ролю: з одного боку, це ідеальне задоволення в країні мрій нездійснених інстиктових мистцевих бажань, з другого, — це готові мрії, що дають можливість задовольняти свої інстиктові бажання читачам, тобто людям, що не можуть зробити цього у власній уяві.

Але літературний твір робить це з деякими застереженнями. Перше: його тема мусить відповідати темі мрій читача, бо вплив літературного твору залежить від того, якою мірою він уміє викликати в уяві читача мрії, що подібні до тих, які снує сам читач. Тому не кожен твір нам подобається. Коли ми запитаємо середнього читача, чому не припав йому до вподоби той чи той твір, він або не вміє нам нічого сказати, або відповість: „Це не в моєму смаку". Але він інстинктово чує, що твір його не задовольняє й він його читати не може. Кожен читач вибирає з лектури тільки те, що йому відповідає, тобто рідне з його інстинктовими бажаннями. Тим то, наприклад, молодь

Олександер Домбровський

AUDIATUR ET ALTERA PARS

У зв'язку з нашою статтею про мистецтво античної України[1]) появилася рецензія заслуженого нашого археолога проф. Я. Пастернака[2]), який з педантичною скрупульозністю проаналізував згадану статтю й поробив цілу низку завваг. Наша відповідь не має полемічного характеру, ми хочемо радше вияснити деякі маменти, що в наслідок над міру короткої, як на таку широку тему, статті внесли певні непорозуміння. Відповідатимемо на завваги в такому порядку, як їх подав шановний рецензент.

1. Ми згадали про терен між Францією і Східньою Европою в зв'язку з кам'яною добою з огляду на знахідки жіночих статуеток, що можуть вказувати не лише на взаємні впливи, але й на спільність ідей у духовості тодішньої людини. Зупинятися над палеолітом ми не могли за браком місця (стаття має 5 сторінок разом з літературою!), вважаючи, що краще зупинитися довше над пізнішими добами, де є більше матеріялу. З цих же причин не могли ми, на жаль, згадати про українських дослідників цієї доби.

2. Знаємо, що з мериторичного й методологічного погляду належало б у більшій, строго академічній статті зацитувати перше Ґернеса, не Менґіна. Але в даному випадку, при лаконічній згадці цієї доби, не має це більшого значення.

3. Ми не згадували „кам'яних бабів" у зв'язку з неолітичними жіночими фіґурами в значенні їх синхронізації, лише з огляду на можливість асоціяції певних ідей, на яких їхня ґенеза могла б базуватися.

4. Жіночі фіґурки кам'яної доби слід зв'язувати з матріярхальною системою родового ладу, що в різних місцях мала різний характер, від звичайної супремації жінки до строго ґінайкократичного устрою, що нічим, властиво, не різнився від автократичного ладу пізнішого патріярхату. Ми висловили здогад, що поодинокі варіянти стилістичного характеру тих фіґурок можуть мати якийсь евентуальний зв'язок з різними стадіями матріярхату. Дальші досліди в цій ділянці вияснили б, може, слушність чи неслушність цього здогаду.

5. Що мезоліт України відносно мало проміжений, про це каже не лише Еберт (1921 р.), але й новіша „Формація" Щербаківського з 1941 р., де Щербаківський присвятив українському мезолітові дослівно 4 (чотири!) речення (стор. 19) на 144 стор. своєї праці. Що більше — Щербаківський каже виразно: „В Україні до цього часу не знайдено ще доказів існування людини в Мезолітичний період" (там же, стор. 19). Що доба українського мезоліту ще не зовсім досліджена, може вказувати хоч би коротка стаття (далеко коротша від статтей про палеоліт і неоліт) проф. Пастернака в „Енциклопедії українознавства".

6. Нам відомо про нові досліди похоронного обряду трипільської культури між іншим і з праці шановного рецензента (The Ukrainian Quarterly, 1950, № 2). В аспекті дотеперішніх, а тим більше майбутніх незнаних нам ще знахідок і зв'язаних з цим дослідів, ще, мабуть, не можна говорити про змайоризування випадків тілопального похорону кістяковими похованнями. Проф. Пастернак сам говорить в „Енциклопедії українознавства" (стор. 378), що „питання про обряд поховання у трипільців ще остаточно не розв'язане". Тим то ми лише вагалися, чи буде до речі уже тепер модифікувати старе визначення трипільської культури, що втрималося від першого Хвойчиного відкриття майже до останніх днів.

7. Ми сказали, що трипільська культура належить до передмікенських часів, не вважаючи потрібним подавати в короткій статті точніше її хронологічне визначення.

8. Про льокальні стилі трипільської культури згадує Еберт (Suedrussland im Altertum, 34).

9. Щодо розмалювання трипільської кераміки погоджуємося: справді, частіше виступала одна фарба, а тло було червоне (комбінація чорного з червоним). Цього ми не згадали. Але Щербаківський, обговорюючи український енеоліт, каже, що в переходовому періоді між неолітом і енеолітом „на Наддніпрянщині, на гал. Поділлі триває далі культура мальованої кераміки, яка тепер багатобарвна: гнідий та чорний орнамент на жовтому або червоному тлі" (УЗЕ, 3 том, стор. 401).

10. Ми не сказали, що землянки Трипілля були єдиним стилем трипільського будівництва, лише звернули увагу на специфічну їхню будову, як це подає Еберт (стор. 29). Саме про наземні хати думали ми, коли згадали про східньоукраїнський вплив на західньоукраїнські землі в зв'язку з будівництвом культури мальованої кераміки, цитуючи Козловського, якого згадує й шановний рецензент. Звертаючи увагу на специфічну будову згаданих землянок, ми пішли слідком за проф. Пастернаком, який у 3 томі УЗЕ, стор. 398, також звертає увагу на „прикметні круглаві землянки".

11. Згадуючи номадну культуру неоліту ми згадали й про її кераміку, прикрашену відтисками шнура, не називаючи її безпосередньо шнуровою. Вислів „шнурова кераміка" в дужках мав означати для широкого читача, що такого роду кераміку звуть шнуровою.

12. Щодо питання, на якому тлі розвинулася мальована кераміка трипільської культури, годі щонебудь певне покищо сказати. Ми повторили за іншими дослідниками здогад, що тут відограв правдоподібно бодай частково ролю культово-ритальний обряд з огляду на виріб урн. Проте, беручи навіть під увагу новіші знахідки й досліди, які свідчать про біритуалізм трипільського похорону, не можна покищо поминути й випадків тілопального похорону.

13. Ми самі зазначили, що передовсім Данилевич, а потім і інші говорять про моменти культурної єдности на терені між Карпатами й Дніпром, коли мова йде про час неоліту. Про праісторичний процес культурної уніфікації української території на схід аж по Кубань ми згадали не з „імперіялістичних" мотивів, а в зв'язку з тим, що сліди трипільської культури все ж таки ведуть від території Дністра й Дніпра аж до Кубані.

14. Ми написали, що „культура Трипілля . . . з невідомих ближче причин стала заникати", але шановний рецензент з цим не погоджується, вважаючи, що ті причини відомі: „місцеве хліборобське населення убожіє після приходу вершників-кочовиків із „шнуровою керамікою". Ми також прихиляємося до цього, загального зрештою погляду, а написали „з невідомих ближче причин" тому, що цей погляд не вийшов ще остаточно поза межі гіпотетичних міркувань. Щербаківський, приміром, вважає, що „через тяжке сполучення з метрополією та завдяки відсутности на території України металевих покладів, які б лежали відкрито й були доступні для експлуатації, трипільське населення все більше й більше дичавіло, селючилось, переходило на чисто кам'яну культуру". („Формація", стор. 41). Це мала бути, на думку Щербаківського, головна причина занепаду трипільської культури. Ми навмисно зацитували слова Щербаківського, щоб показати, що в цьому питанні й досі немає повної однозгідности між дослідниками.

15. Зате з вдячністю приймаємо завваги, що хронологічні дані Еберта про праісторичні культури не зовсім видержують критику, особливо в світлі новіших дослідів. Приймаємо також доповнення в пунктах 16 і 18 про сумерійські впливи в культурі майкопських могил і пам'ятки мистецтва з римської доби.

17. Що, крім перестарілої вже праці Деметрикевича, маємо новіші для доказів культурних зв'язків між західніми й східніми українськими землями, — ми знаємо й загально використали їх, тільки, на жаль, за браком місця не згадали їх. Деметрикевича ми зацитували з двох причин: тому, що він заступник польської науки і тому, що його безпосередній вислів пасував до нашого місця.

18. Ми звертали головну увагу на мистецтво античної України місцевого характеру, а не імпортованого і в цьому аспекті висловили погляд, що інвентар археологічних розкопів з доби мандрівки народів взагалі бідний, в порівнянні, видима річ, з попереднім розквітом.

Наша стаття енциклопедичного характеру підтверджує в даному випадку слушність старої приповідки: brevis esse studeo — obscurus fio, тобто: через недомовлення й скорочування можна часто бути незрозумілим. Археологія — це наука, в якій досить часто трапляються зміни: те, що вчора було непохитним догмою, сьогодні стає пережитим поглядом. Якби ми дали були в своїй статті все те, що його як доповнення згадав проф. Пастернак, то це збільшило б нашу статтю, можливо, в 2-3 рази, і її не можна було б надрукувати в „Києві". Але тоді б у рецензії, напевно, не було б так „досить багато" завваг шановного професора, що пробує в останньому реченні „реабілітувати" нас арґументом проблематичної вартости, витягненим з арсеналу античної мудрости. Проте можна sine ira et studio ствердити, що такого роду рецензії, як культурна своєю формою і фахова змістом рецензія проф. Пастернака, не викликають ніяких застережень, а навпаки — заохочують до дальшої праці й благородного змагання на полі науки, зокрема української, навіть серед невідрадних обставин на чужині.

1) Домбровський О. Мистецтво античної України. „Київ", ч. 1, 1952 р.

2) Пастернак Я. Мистецтво античної України. „Свобода", недільне видання, чч. 29 й 30, 1952 р.

радо читає описи подорожів і пригод, бо так задовольняє свій інстинкт бурлакування, сильно розвинений у молодечому віці.

Поет завжди хоче нам щось засуґерувати, але знайде відгук тільки в тих людей, що роздумували або взагалі мають дані роздумувати на суґеровану тему. Неуспіх деяких митців, можна вияснити тим, що вони беруть теми й проблеми, які можуть знайти відгук тільки в небагатьох одиниць. Річ ясна, що успіх літературного твору залежить не лише від теми, що згоджується з темою наших власних мрій, але й від форми, в яку їх прибирає автор. Твір здобуде тільки тоді наше визнання, коли висловить наші мрії краще, ніж ми самі це можемо зробити, а це вже проблема форми.

Відповідний змістом і формою твір може так діяти на читача, що той у нього „поринає": не чує, як б'є годинник, як хтось коло нього ходить тощо. Кажемо тоді, що читач „переживає" книжку. Це стається тому, що людина „втілюється" в героя повісти, утотожнюється з ним. Утотожнитися з кимсь, — значить поставити себе на місце якоїсь дійсної чи вигаданої особи, переживати те, що вона переживає, жити її життям, бути нею.

З героєм повісти можемо утотожнити себе або тоді, коли бачимо аналогію між собою й ним, або тоді, коли він скидається на нас самих, здібних вчинити те, що становить наше несповнене підсвідоме бажання. Здебільшого сильно утотожнюють себе діти з героями казок та взагалі ті люди, що їхня психіка зближена до одиниці.

Отже та книжка матиме успіх, яка йде лінією мрій більшости читачів, з героєм якої більшість читачів може утотожнитися. Це зрозуміли автори й видавці популярних романів і свою продукцію спирають на згаданих психологічних підставах.

По-різному сприймають літературні твори інтровертик і екстровертик. Перший шукає в ньому тільки здійснення мрій. Інакше з екстровертиком, що утотожнюється з героєм роману, драми чи фільму: він те, що читав і бачив, намагається здійснити. Звідси шкідливий вплив брукової (бульварної) літератури та кіно-картин на екстровертивні типи, особливо, на дітей і молодь.

Тут виникає проблема виховної лутератури, але це вже інша тема.

Володимир Барагура

Просимо авторів надсилати тільки недруковані твори та не надсилати рукописів одночасно до нас і до інших редакцій, бо це знецінює і наше, і ті інші видання!

ПАРТІЙНІ ВЕРХОВОДИ НАВЧАЮТЬ ПИСЬМЕННИКІВ

На партійних конференціях і з'їздах т. зв. союзних республік СССР, що відбулися цього року, різні партійні секретарі між іншими справами заторкували і літературне життя цих країн.

На XVII-ім з'їзді КП(б)У виступив секретар центрального комітету цієї партії Л. Мельніков. У своїй доповіді він відзначив „деякі успіхи" української підсовєтської літератури, але — казав — ці успіхи в царині літератури й мистецтва породили настрій самозаспокоєння і „добродушности". Мельніков мусів пригадати факт, що довгий час у книжках, збірниках і журналах поширювався вірш В. Сосюри „Любіть Україну", який „грубо викривляв дорогі кожній совєтській людині образи Совєтського Союзу і його невіднятної частини — Совєтської України". Далі Мельніков перейшов до критики Спілки Совєтських Письменників України, закидаючи їй, що вона переоцінила свою роботу над виправленням давніх похибок і поводиться так, наче б уже все в порядку і розкритиковано все, що слід. Але це не так, власне, через цю переоцінку „і тепер появляються книжки, що мають поважні ідеологічні викривлення".

Після цього „вступу" Мельніков спробував дати нашим підсовєтським письменникам кілька порад уже більш літературного характеру. Він звернув увагу на „серйозну хибу" багатьох українських письменників — на однобічне захоплення й опис усяких машин і технологічних процесів, за якими не видно людини і її духового світу. Очевидячки, українським письменникам безпечніше описувати машини, ніж мислення й духові переживання у к р а ї н с ь к и х людей, бо машини вони бодай можуть описувати правдиво, а свій духовий світ вони волять краще не виявляти.

Ще раніш на обласній конфереєнції у Юзівці (Сталіні) секретар обкому КП(б)У А. Струєв теж говорив про літературу. Він також скаржився на те, що донецькі письменники дуже задоволені своїми успіхами, а тимчасом, ці письменники за останній час не створили нічого визначного. Керівники донецької організації ССПУ тт. Байдебура і Ключчя (відомий літературний доносик 30-их рр. — Ред.) виразно переоцінюють реальний стан справи. Слабко розгорнена критика і самокритика, в колективі письменників немає ніякого творчого напруження, немає почуття відповідальности перед читачем . . .

Секретар ЦК КП(б) Грузії А. Мгеладзе (Джуґашвілі хоч у своїй рідній Грузії дав на провідний пост не москаля, а „свого") скаржився на те, що творчі об'єднання Грузинської республіки не зуміли перебудувати до кінця свою діяльність на основі „історичних" постанов партії щодо ідеологічних питань. Прозаїки не пишуть нових творів, а переробляють і перевидають старі, скрізь панує „теорія безконфліктности", і через те не виявлена боротьба нового із старим, значна частина письменників просто втекла від совєтської дійсности в історичне минуле і пробує його ідеалізувати, чого не можна розцінювати інакше, як прояв націоналістичних тенденцій. (А романи про Петра І, Александра Нєвского, Кутузова — це не московська націоналістична тенденція? — Ред.). Особливо цією націоналістичною тенденцією грішить (так і написано!) Константин Гамсахурдія, який не хоче бачити в минулому різниці між прогресивним і реакційним. Це буржуазний націоналізм. На партійному з'їзді Азербайджану говорив М. Баґіров. Появилося кілька вдатних книжок і нарисів, що їх авторами були переважно молоді. Але „провідні письменники і поети не створили будь-яких повноцінних і корисних для нашої справи (тобто для Москви) творів". Деякі вперто не хочуть працювати над собою, щоб зліквідувати свою політичну відсталість, не вивчають історії, і просто годі вірити, що серед письменників є такі, які не розуміють подій 1917-1920 рр. у Баку й Азербайджані (вони розуміють, але як московську окупацію! — Ред.). Баґіров нарікав на те, що дві книжки — П. Бляхіна і Л. Вайсенберга (також азербайджанці! — Ред.), які правильно з партійного погляду висвітлювали події тих років, нахопилися на вороже ставлення азербайджанської критики.

Секретар литовської комуністичної партії Рагуотіс скаржився на те, що письменники не хочуть писати на сучасні теми. Правління литовської ССП працює незадовільно, його голова Шімкус сам допускає грубі ідейні похибки та ще й видрукував своє „порочне" оповідання „Борсуки". Критики не заторкують живих проблем (тобто також тікають від сучасности), не розробляють проблем соціялістичного реалізму.

На XVI-ім з'їзді компартії Вірменії її секретар Г. Артюнов критикував діяльність інституту літератури вірменської Академії Наук. Інститут не веде поважної праці над розробкою совєтської вірменської літератури, його працівники намагаються не підносити цих конфліктів а змагаються навпаки згладжувати боротьбу ідей ... (?) — revolutionary ...

На деяких конференціях і з'їздах брали участь і письменники, які „визнавали глибокі підстави і справедливість усієї тієї критики". Спробували б не визнати! **С. Г.**

НОВІ ДОСЛІДИ НАЗОВНИЦТВА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

(Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина)

Коли в р. 1939 вийшла з друку праця підписаного про „Географічні назви Бойківщини", то одночасно опрацьовувалися у Львівському Університеті місцеві назви Лемківщини й Гуцульщини. Першу працю вів колеґа підписаного — тоді асистент славістики у Львові — мґр. Степан Грабец, другу — професор славістики Львівського Університету З. Штібер. Обидві праці були заповіджені в серії, яку у Львові започаткував працею автора цих рядків проф. В. Ташицький: „Студії з слов'янської ономастики". Із дальших проєктованих праць цієї серії, що були тоді проголошені, заслуговували на увагу українського читача: „Водні назви Полісся" Л. Оссовського, „Місцеві назви типу Микулинці, Горохівці" К. Дейди та „ Імена й прізвища гуцулів" того ж С. Грабца.

Незабаром після появи „Географічних назв Бойківщини" вибухла друга світова війна. У Львівській Науковій Друкарні знищено склад праці, теж загинула більша частина видрукуваних примірників цієї книжки. Сьогодні належить вона до бібліографічних рідкостей і — поза автором у Вінніпеґу, — здається, ніхто не має її на американському континенті.

Ізза війни не появилися ані праця Грабца, ані праця Штібера. Їм судилося побачити світло дня аж після війни: книжка З. Штібера під заголовком „Топономастика Лемковщизни" вийшла польською мовою в двох томах у Лодзі (т. І — 1949, т. ІІ — 1949) у виданнях Лодзького Наукового Товариства, а праця С. Грабца п. н. „Назви ґеографічне Гуцульщизни" в Кракові в р. 1950 у назвознавчій серії польської Академії Наук, як її друге число. Обидві праці — поважний вклад у наукове дослідження назв українських Карпат і тому заслуговують на увагу української громадськости. Через те, що досі ніде в українській літературі не було згадки про них, хочемо подати декілька завваг на цьому місці.

Праця Штібера важлива вже хоч би з того погляду, що вона приносить уперше в науці точні записи народньої форми місцевих назв Лемківщини. Автор побував у багатьох лемківських селах і сам точно записав поодинокі назви. Крім того, він порівняв матеріял із географічними картами, показниками, словниками й записами цих назв у старих актах. Як поляк, він шукав м. ін. і первісно польських назв і — на його думку — він їх знайшов, головно на заході Лемківщини, напр.: „Боґушів", „Чарна", „Ґвадишів", „Квятова", „Крільова", „Пантна" й ін. Автор не брав до уваги можливости польонізації первісно-українських назв. У такому випадку наведені назви могли б бути основні на первісних українських: „Богушів", „Чорна", „Гладишів", „Цвітова", „Королева", „Путна" й ін. Те, що лемки вимовляли їх перед війною з польською фонетикою, не доказує ще їхньої первісної польськости. В урядовому вжитку вони могли бути рано спольонізованими й в цій новій формі наново прийнятими в народнє вживання. Вплив урядової номенклятури дуже сильний, і тільки цим впливом можна пояснити повстання на українській території таких назв як „Дрогобич' (із первісного: Дорогобич), „Дроговиже" (із первісного: Дороговичі, тепер змінене в сов. умовах на „Верхнєдорожнє"!) і б. ін. З застереженнями виключно до висновків автора, мусимо поза тим віднестися позитивно до самої праці та її матеріялу, який — після відомого варварського переселення лемків по війні — єдиний свідчить про українськість цього терену. Автор зовсім не заперечує українського походження таких назв, як „Астрябів", „Берест", „Боднарка", „Бортне", „Дубно" й б. ін.

Більше „матеріяловий", як теоретичний характер має праця Грабца. Її схема — це схема прийнята в „Географічних назвах Бойківщини" автора цих рядків: після вступу йде словник топографічної термінології цуцулів, опісля назви водні, назви гір та назви заселених пунктів Гуцульщини включно до частин місцевостей. Грабец знає добре Гуцульщину и гуцульський говір. Він особливо збирав топономастичний матеріял та порівнював його з історичними записами, зокрема з „Юзефинською метрикою", де знайшов майже всі відповідники теперішних назв, а навіть деякі означення, що вийшли з ужитку. Працю закінчує розділ — „висновки", в якому автор виразно стверджує українськість терену Гуцульщини, польські, румунські й ін. впливи та, врешті, неминучі серед таких обставин міжмовні схрищення, як напр. український корінь із румунським наростком: „Багнишора", або теж навпаки: „Падуроватий" (рум. падура — „ліс"). В праці знайдено пояснення багатьох назв: „Пістинь", „Жаб'є", „Косів", „Піп Іван", „Попадя", „Говерля" й ін. В цілому автор обговорив коло 2 тисячі назв.

Наведені студії про топономастику Гуцульщини й Лемківщини мають одне спільне: вони передусім матеріялові праці, тобто виконали першу й основну функцію: зібрати й склясифікувати відповідний матеріял. Тимто треба на них дивитися як на збірку матеріялів з ділянки української карпатської топономастики. Безперечно, дальша праця може виказати порівняльною методою спільноті чи різниці поодиноких областей та дати синтезу карпато-українського місцевого назовництва. Така праця дуже потрібна для української науки, й вона може зовсім добре опертися на згадані вгорі монографії. Так чи сяк треба ствердити, що українські Карпати завдяки ініціятиві проф. В. Ташицького дочекалися перші в науці наукового опрацювання, як ніяка інша область української етнічної території. В цьому й вага цих праць.

Проф. Яр. Рудницький

Ю. Буряківець

**
*

Бенкет скінгився, і вино допито,
Порожньою зробилась наша путь.
В німих полях кривавилося жито
І зорі, що до Києва ведуть.
Вони аж гервоніли до світанку,
Здавалися гарягі, наге жар.
Про край і степ покинутий циганка
Співала в сумі скрипок і гітар.
А ми були нужденні подорожні
Із місць, де все сплюндровано до тла.
Циганська пісня стала найдорожга,
Бо воля в ній покривджена жила.
Ми знали: більшість нас не зрозуміла,
Чому про волю думаємо й тут . . .
А ген, як помста, обрії горіли
І зорі, що до Києва ведуть.

1943 р.

Ф. Мелешко

СПОГАД ПРО НЕЩАСНОГО ПОЕТА

1907 року, в червні-місяці, мене припроваджено в м. Єлисаветград до так званого „арєстнаго помѣщенія", куди тоді за браком місць у в'язниці закидали політичних ненадійників, і впустили мене до камери ч. 6. Було це майже надвечір, а я того дня ще не їв. І хоч мав я тоді вже „політичний стаж" і „вовчий квиток" — перепона для навчання — але у в'язниці показався наївним юнаком. Я почав споживати ті харчі, що лежали на столику, гадаючи, що це для всіх... Мене оточили пожильці цієї, порівнюючи невеликої камери — було їх тільки чотири і, як виявилось, належали вони до чотирьох націй: українець, москаль, поляк і жид. Москаль дивився, дивився на моє смакування — та й примусив мене схаменутись.

— Може б, ви товаришу, залишили мені трохи мого молока? — сказав він, беручи з моїх рук глечичок з пареним молоком.

— О! — здивувався я. — А хіба це не для всіх?

— Ні, тут хто купить, той і їсть, — відповів, як потім виявилось, „вічний революціонер" Семьонов.

Білявий поляк мовчав, а жид чомусь дуже сміявся. Середнього ж росту, щупленький українець довгенько мовчки дивився на мене, стелючи по своєму вугруватому обличчі добрячу посмішку.

— Нехай хлопець їсть, — обізвався він. Замовимо собі свіжого молока... Ви звідки походите?

— З Глодос, — відповідаю йому.

— Хлопець невільно приніс сюди з села красу, силу й наївність, — сказав далі українець, ніби ні до кого. — А що він з в'язниці назад понесе? Як ваше прізвище?

Я сказав.

— О в нас у Плетенім Ташлику є також Мелешки.

— Колись вони приїздили до мого діда в гості.

— А ім'я? — питає далі.

— Фотій, хоч кличуть мене ще й Фокою.

— Дайте руку, — сказав він, протягаючи до мене правицю. — Знаєте, ми майже родичі, бо моє прізвище Фока. А як вас по-батькові?

— Минович, — відповідаю.

— О, а моє ім'я Мина! — вигукнув Фока і аж обняв мене.

Ота іменна випадковість нас якось зразу поріднила і трохи не стала була для нього щастям, а для мене — навряд чи нещастям. По двох тижнях замість мене мало не звільнили Фоку з-під арешту. Про нього я довідавсь тоді тільки те, що він по закінченні Новобузької вчительської семінарії приїхав додому і його там незабаром заарештували, як революціонера-українця.

Минув не довгий час після цього нашого знайомства й розлуки, бо вже в лютому 1908 року доля несподівано звела нас у посаді Суми Кемського повіту, Архангельської губернії, коли я туди попав з етапом політичних засланців. В дуже морозній імлі ми обнялись і сплакнули, мов уже рідні брати. Пізніші наші спроби домогтись від начальства того, щоб ми могли разом у Кемі відбувати наше заслання — по три роки, — не мали успіху.

Десь усередині літа цього ж 1908 року, після того, як мене вже встигла добре витрясти тундрова лихоманка і наклала на мене свій блідий відбиток, з'явився в мене чи в нас (я мешкав у кімнаті ще з двома нашими херсонцями) дорогий мій приятель Мина. Дістав він дозвіл на приїзд до Кемі на декілька днів для перевірки в лікаря свого занепалого здоров'я. Це ж минув тільки один рік від часу нашого знайомства в камері, а ми обидва встигли постаріти. Фока якось турбувався не так за себе, як за мою недавню красу та буйні кучері, що вже потроху починали сипатись. Знавці казали, що до цього призвело надмірне вживання риби-наваги. Але як же було її не їсти, коли вона в Кемі була дуже дешева, якраз на наші кишені! А можливо так уже нам на роду написано, щоб ми лисіли на півночі „неосяжної чужої батьківщини". Мій батько почав лисіти в Петербурзі, носячи п'ять років тринадцятифунтову ґвардійську каску, а я трохи далі на північ від царської столиці від... наваги...

Тоді то мій приятель, тезко мого покійного батька — Мина, наскочив на якийсь мій віршик, що валявся на столі між паперами. Це й стало за притоку до того, що Фока вийняв із валізочки чималий зшиток і почав з захопленням деклямувати свої власні вірші, написані доброю українською мовою. Треба відзначити, що Фока дуже добре грав на скрипку та співав чистеньким ліричним тенором. Із скрипкою він тепер, як і з фотоапаратом не розлучався. І аж тепер я міг придивитись, вслухатись та зрозуміти, що мій милий приятель Мина Фока — суцільне втілення поезії. Він не тільки чарував нас деклямаціями своїх віршів, а деякі з них ще й передавав до нашого слуху милою грою та співом. Декілька з тих своїх віршів він переписав і подарував мені, але коли багато й моїх власних писань у завирюхах мого життя попропадало, то де б же я міг ті вірші зберегти? Дещо з того ще бринить у моїй голові, але боюсь його наводити з пам'яти, бо не все вже, мабуть, добре пам'ятається. Виспівував він степ широкий, Україну, красу рідної природи і людей, а також — сувору північ, безконечні зимові ночі, а в літі — безперервні білі дні, осіннє північне сяєво та невеселе засланське життя.

Цілий тиждень гостював у нас Фока, розташувавшись просто долі (ми мали двоє ліжок — на вузькому я спав, а на широкому — мої товариші). І як ми не вмовляли нашого гостя, як не намагалися щось підмостити йому під боки — нічого не помагало.

— Я звик і можу спати тільки на ложі святого Антонія, — відповідав він, сміючись. — І переконався, що це дуже добре для здоров'я — на такому ложі мені ніякі бравуни не сняться... ха-ха-ха!

Іноді я з Миною ходив на кемські луки по щавель (квасець). Тільки не треба в'являти собі, що ці луки були, скажім, ніби якісь полтавські... То були окремі зелені латки, що тулились поміж тундрою, водою та скелястими горбками, покриті покрученими берізками, ялинками та різною кущавиною. Але й на тих убогих латках (та ще й пообгорожуваних дрючкуватими тинами) Мина виразно жвавішав. Його сіренькі очі починали ніби оживати, перебігали з рослини на рослину, з квіточки на квіточку, а потім він і сам починав бігати по тих малих зелених плямах. І говорив він тоді, говорив, тільки не про ті зелені плями, а про безмежний зелений степ, по якому можна бігти до впаду і не зустріти ніякої перешкоди... Ми приносили здобуток наших прогулянок — торбу щавлю, варили борщ, і він нам дуже смакував, бо пахощі його будили в нашій уяві українські луки й поля...

Фока ще раз звертався до нашого начальника, повітового справника Пісякова, щоб його залишено в Кемі. Це ж бо все таки було місто, мало тоді дві з половиною тисячі населення, а до того ще двісті п'ятдесят осіб політичних засланців. „Щирий" же начальник чомусь завзявсь проти Фоки і не дозволив йому із Сум переїхати до Кемі.

Минув 1908 рік, потім, ми якось дочекалися кінця 1909 року, діждали й умріяного 1910 року, бо в ньому кінчався вже термін нашого трирічного заслання. Фока мав щось на доброго пів року раніше за мене кінчити своє заслання. Та ось десь у перші дні Різдвяних свят, коли й ми, засланці, члени матуральних курсів мали канікули, поліцай приніс мені від М. Фоки писульку такого змісту: „Коли можете, то навістіть мене. Я лежу в міській лікарні — 21 кімната. Не лякайтесь: я не хворий, тільки, кажуть, у мене тепер не всі дома... Дурні! Як же засланець може мати всіх дома?.. Я прочитав писульку декілька разів, намагаючись зрозуміти, що з моїм милим товаришем сталось. Вирішив, що писав він це в гарячці. Мила сестра-жалібниця припровадила мене до дверей 21-ої кімнати і сказала поліцаєві, що сидів на стільці проти цієї кімнати, щоб мене пропустив до хворого. „Що ж це таке сталося з товаришем — хворий і чомусь під арештом?" — промайнула така думка в моїй голові. Та ось я вже й перед ним, у кімнаті з заґратованим вікном. Побачивши мене, Фока вистрибнув напіводітий із ліжка і кинувся до мене.

— Насилу дочекався! — промовив він, обіймаючи мене. — Я ж тут у Кемі, окрім вас, не маю знайомих і прямо хоч пропадом пропадай! — уже дзвінко сміючись, промовив він.

— Щож це з вами сталось? — запитую.

— Нічогісінько. Прямо нічогісінько не сталось, а живе людське середовище разом з лікарями вирішили, що я здурів... Не розв'язано ще тільки питання, хто з нас ізсунувся з глузду, я чи вони... А яке на вас я роблю враження?

Фока далі говорив, ніби цілком нормально. Одівся.

— Ну, я вже готовий — підемо...

— Куди? — запитую.

— О, а хіба вам не говорили?

— Що?

— Та щоб ви прийшли і забрали мене звідси?

(Далі буде)

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ О. ОЛЕСЯ

ЛИСТ ДО М. РИЛЬСЬКОГО

З сумних глибин німої Лети,
Де я лежу вже восьмий рік,
Чи Ви почуєте, поете,
Серед гармидеру мій крик?
Та, може, тиші прийде мить,
І крик до Вас мій долетить.

Простіть мене за дуже „давнє"[1])
Убрання вбогих цих рядків:
Не вхожу я у коло славних,
Рожденних бурею співців.
Я й досі в свиті і брилі
Хожу, як лірник, по землі.

Хоч є у кого поучитись
Із еміграції мені,
Ладом і стилем підробитись
І проскакати на коні,
Та мій Пегас давно не рже,
А кінь... хай їздить циган вже.

До того ж, де ж це є на світі,
Що на коня сідав би мрець?
Мене ж мерцем зовуть піїти...
Та годі з ними! Хай їм грець!
Як я мовчу, вони кричать,
А крикну я, вони мовчать.

Я розказав би Вам багато,
Коли б надвечір холодком
Пішли ми з вудками, під свято,
І сіли поруч над ставком.
Чи я б багато навудив,
А розказав би безліч див.

Чом я раніш Вас як рибалку
На Україні ще не знав?
Я теж вужу, вужу ще змалку,
А щастя й досі не піймав.
А бралось, бралось вже воно,
Та це було колись давно.

А як приємно, справді, встати,
Коли ще сонце в небі спить,
Вудки тихесенько узяти,
Сказати Шарикові „цить!"
І полем, межами майнуть,
Де лебедині крики чуть.

Сидиш і сам не знаєш, де ти:
Чи на землі, чи в небесах.
Горять у росах очерети
І самоцвіти на квітках.
Ні лист, ні травка не здригне,
І поплавок ось-ось пірне.

Це короп взявсь! Це зразу видко!
Потяг — і в воду поплавок!
Рвонувсь, натяг струною нитку,
Пішов в корчі, забивсь в куток...
Дугою вигнувся бамбук...
Коли б не випустити з рук!

Та нащо згадувати миле,
Яке не вернеться уже?
У вас давно всю рибу з'їли,
Тут кожну Цербер стереже.
Піймають, — вудку заберуть,
А то і чуба ще намнуть.

[1]) дуже „давнє" — наша вставка, бо в рукописі пропуск. — Ред.

ПРО ТЕПЕРІШНІ І ДАВНІ ВЕСІЛЛЯ

(Розповідь „старого еміґранта")

— Недавно, в одній хаті, я чув, як наші, тут народжені дівчата критикували скитальське весілля: що молода мала тільки одну дружку, а повинна мати хоч зо три, що то не дружко має вести молоду до вівтаря, а батько, та й чому ніхто не сипав молодим рижу на голову, коли їх виводили з церкви?

— А я кажу — що за різниця, хто її веде і як веде, аби щасливо завів перед той святий вівтар та й щоб вона там присягнула на вірність й слухняність, децо! Видите, наші скитальці женяться ще на крайову моду, або так — геф-напів, трохи по-крайовому, а трохи по-американському. Але це не є жаден встид, в конституції нема того написано, що тобі мають сипати риж за комір, або що ти мусиш робити великий баль і винаймати „Мангаттан Плазу". Слухайте, це вже стосується кишені.

— Гей, гей, наші, тут народжені діти навіть не знають, як то ми, старі ґрінори, колись женилися... В тих давних часах люди не робили таких парад, як нині, або хто коли чув за якісь ганімуні? От, пішли, взяли шлюб, посиділи трошки на ґалі, а рано — він до шапи, вона до ресторанту тарелі мити, та й по ганімунах. А, пригадую собі, так у 17-ому чи 18-ому році, зараз по першій війні, то так посипались весілля, що небіжчик отець Підгорецькі, хай з Богом спочивають, не могли собі ради дати. То не стояла в церкві одна пара чи дві, а ціла лайна, від престола аж на 7-му вулицю, і то все йшло „вон-ту-трі", не було часу довго церемонитись, приступала одна пара, сказала „так" чи „ні", отець їх покропили, поблагословили і „ґуд-бай!" — махають пальцем на другу, і так ішло, як по шнурку.

— Ол райт, в тих часах не було такої дорожнечі, як тепер, півбочівчина пива стояла доляра, оковитку люди самі робили, бо тоді настала прогібіція, а ще прикупив трохи ковбаси та бальоні та наклав того хлібонька, то люди мали що їсти ось поси! А тоді, на весіллях, було більше непрошених гостей, як прошених, то нераз на один тікет вкотилося за стіл і з п'ятнадцятеро, а хто їх там знав, чи питав, що вони за люди? Аж коли на столі показався таріль і наступив той омент, що треба дарувати молоду, то таких, вибачте, гостей, якби хто з-поза стола мітлою вимів, так хутко позмивалися! А й тоді молоду не дуже так дарували, но, сер! Нині, скажім, коли йдете на весілля, то випадає встромити в копертку бодай бідну п'ятку, а тоді, як кинулисьте на таріль кводра, а пів-талляра, то вже були великі гроші!

— Чого я не любив на тих весіллях, то того, що наші хлопці, звичайно, чіпалися до бійки! Знаєте, то все було просто з Краю, молоде, бутне, як норовисті коні, а ще як один з другим зачемеричив собі голову, за ґрейцар напився, а за два дурний, то тільки що-до-чого — ого! — вже світло загасили і малатаються! А з чого ця дурнота починалася?.. Розуміється, що за дівку!.. — „Ти, мой, вступися, тепер, я буду з Ксенькою танцювати!.." „Но, сер, ти не будеш з нею танцювати!" — „Що?! Ти мені заборониш?" — „Є, я табі забороню!" — „Ти мені?.." — „Я тобі!.." І — луп один одного поза вуха чи куди там попало.

— Велл, тепер, видите, інакше, бо нарід помудрів, нині, коли хтось робить весілля, чи то з американських людей, чи зі скитальських, то запрошує собі найс гостей, які вміють гарно і спокійно забавитись, ніхто нікому голови не розбиває та й не робить жадного клопоту. Так... воно ніби все гарно і культурно, але мені здається, що на теперішних весіллях немов би чогось бракує... Нема, чуєте, отої радости та веселости між людьми, що колись була...

... Та колись, у Краю, весілля — це був цілий тіятер!.. Що вже з тими молодими не робили, куди їх не водили! І з хати, і до хати, і до комори, і з комори. А тую бідну молоду як мучили: і розплітали, і заплітали, і саджали на ґіжу! А вона кланялася та й кланялася, плакала та й плакала, і більше, нераз, наплакалась на весіллю, як на похоронку. А які співи були красні, до кожного, як то кажуть, параграфу інакші! Свашки одне співають, а дружки їм друге відповідають. Тут музика ріже марша, а староста — це був цілий майстер церемоній — то, бувало, підкрутить вуса та й каже: „Ставте сих молодят перед нами та перед святими образами, нехай просять благословення!". А тоді молоді стають навколішки та й кажуть: „Благословіть нас, тату й мамо, благословіть нас, сестри й браття, вся фамілія ближча й дальша і всі тут гості присутні!" А ввесь нарід відповідає: „Нехай Бог благословить!.."

... Гей, нагадав я собі давні часи і давні звичаї, ще, як то кажуть, коли баба дівкою була... Тепер все те минулося — забулося,

Ікер.

НОВА УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ

Як ми уже повідомляли, композитор С. Яременко скомпонував пісню на слова М. Щербака (ця поезія була друкована в ч. 16 нашого тижневика). Тепер ми подаємо мелодію цієї пісні в спрощеному записі (але до неї є й акомпаньямент). Подаємо й короткі відомости про Яременкову творчість. Він має в своєму надбанні пісні для великих хорів з фортепіяновим та оркестровим супроводом, інструментальні твори для симфонічної оркестри, фортепіяно та скрипки з фортепіяном, тріо та соло для флейти. Деякі з його речей для симфонічної оркестри виконувано з успіхом у Голляндії, а в пресі були на них добрі рецензії.

Вірш М. Щербака

ЧЕБРЕЦЬ

С. Яременко

Andantino

П'янкий чеб-рець у чу-жо-му по-лі Дих-не із сон-цем сте-по-вим. І за ще мин ду-ша від бо-лю, За тим, що по-пли-ло як дим. За тим, що кві-тну-ло й зів-я-ло, Що мов бу-ло і не бу-ло... Що зні-ря-ло до-ріг не-ма-ло... А до кінця їх не дій-шло... Не дій-шло... не дій-шло.

ЧУЖОМОВНА ПРЕСА У ЗДА

Перепис населення ЗДА показав, що 22 мільйони американців або кожен 8 громадянин цієї держави за свою рідну мову вважали не англійську мову. Це число одночасно вказує на значення чужомовного елементу в житті Америки. Чужомовна преса, насамперед часописи та радіо чи не найбільшою мірою зберігають притаманні риси окремих груп, стоючи на перешкоді швидкому стопленню всіх цих груп в одну націю.

Понад 940 чужомовних періодичних видань, в тому 83 щоденники, що виходять кількістю понад 6 мільйонів примірників, зареєстровано в квітні цього року. На першому місці щодо кількости стоїть еспанська група США (1.8 мільйона), що видає 138, і німецька з її 92 виданнями. Німці, яких нараховують понад 5 мільйонів, а яких насправді багато більше мають лише 43 півтижневики, 45 періодичних видань із дуже незначною частотою. Це трохи дивно, якщо взяти на увагу, що по-німецькому читають не лише німці, а й колишні вихідці з Австро-Угорської імперії та понад 1.75 млн. жидів.

Журналістична активність різних народів різна: 453,000 угорців мають 49 органів преси, 1.4 млн. французів — лише 29. Цікаво зазначити, що в ЗДА виходять ще 3 арабських, 7 японських і 9 китайських часописів, хоч у ЗДА живуть лише 107,402 арабів, 122,947 японців і 77,504 китайців. Флямандці, вальонці, венди (лужичани) теж видають по одному часописові своїми мовами. Є навіть еспирантська газета.

Остання війна та зв'язані з нею політичні наслідки зменшили число часописів окремих груп. Німецько-американські часописи почали припиняти своє видання ще на початку першої світової війни, на початку другої світової війни чимало зменшилися публікації японською й італійською мовами. Також чеські й югославські видання помітно підупали.

Але помітний і зворотній процес. І еміґранти, що тікали від гітлерівського режиму з Німеччини, заснували поважний тижневик „Авфбав", що виходив майже до 40,000 примірників, і втікачі з-за залізної заслони збільшили кількість преси, що вже видавалася їхніми рідними мовами. Так, наприклад, 1939 року в ЗДА видавалося 30 часописів литовською мовою загальним тиражем 110,000 примірників, тепер литовські публікації нараховують 33 назви з загальним тиражем 125,000.

Чимале місце серед чужомовної преси ЗДА займають видання українською мовою. Цікаво, що американська преса англійською мовою, що перебуває під впливом приватного капіталу (а раніше під впливом старої російської еміґрації, що хоче робити „російську історію" американськими руками) намагається не помітити цього. Часопис „Туморов", оглядаючи чужомовну пресу своєї батьківщини, вихваляє, наприклад, „впливове", „єдиновільне у всьому світі" „Новоє Русскоє Слово", але й одного рядка не присвячує українській пресі. Далекий же від Америки часопис Північної Америки часопис „Штутґартер Цайтунг" (ч. 186 з 12. 8. 52), також розглядаючи чужомовну пресу Північної Америки, про українську пресу пише так:

„Дивно високе число українських видань: національна група, що складається з менше ніж 100,000 осіб, має 26 часописів, серед них 3 щоденних. Росіяни, кількість яких наближається до 600,000, мають 91 періодичних видань".

Німецький автор помиляється щодо кількости українців і росіян. Адже лише українців, еміґрантів з ДП, прибуло до Америки понад 60,000 про прибуття яких „впливове", „єдиновільне у всьому світі" „Новоє Русскоє Слово" постійно друкувало звіти як про „росіян". Німецький автор, помиляючись, все ж помітив те, чого не помічають — у себе дома! — деякі американці, де нараховується, мабуть, до 800,000 українців. Якщо це число не точне, то в усякому разі українців у ЗДА, як відомо, багато більше, ніж росіян.

(„Укр. Вісті", Н. Ульм)

Вгорі бачимо дванадцяту жінку голови єгипетського племени Ел-Томмейдат. Їй 16 років, і вона має незабаром народити своєму 120-річному чоловікові (внизу) його тридцять першу дитину. Її ім'я Надія, а він називається Назралла Агмед і має титул шейха. Цей єгипетський патріярх живе недалеко від Каїро. Його найстарший син має „тільки" 80 років. Новонароджена дитина буде 120 членом численної родини 120-річного шейха, бо досі його родина складалася з 119 осіб.

НОВІ ВИДАННЯ

Проф. Г. Ващенко. Виховання волі й характеру. Частина перша. Психологія волі й характеру. Видано з нагоди п'ятидесятиріччя педагогічної і наукової праці та громадської діяльности проф. Г. Ващенка. Видавництво Спілки Української Молоді, Лондон, 1952 р., стор. 256. Обкладинка проф. С. Лісовського.

Цього року проф. Григорій Ващенко закінчив 74 роки свого життя та одночасно 50 років своєї наукової і громадської праці. Спілка Української Молоді відзначила ці рідкісні в наші бурхливі часи роковини виданням оцієї праці проф. Ващенка, яка належить до наукових праць, що написані популярно й цікаво. І тому ця книжка повинна дійти до рук широкого читача, деякі її розділи читаються немов літературний твір.

У першій, надрукованій уже частині своєї праці автор дає характеристику „природи волі й характеру", а в другій хотів би „висвітлити ті завдання, що стоять перед нами в галузі виховання волі й характеру та також ті фактори, що впливають на виховання волі й характеру". Гадаємо, що наші вчителі та старша молодь повинні розкупити цю рідкісну появу на нашому книжковому ринкові і так посприяти появі другої її частини, яка обіцяє бути ще цікавіша за першу.

В перших розділах автор вияснює, що означають такі поняття, як рефлекс, імпульс, воля, бажання, хотіння, рішення та дія. В дальших розділах проф. Ващенко говорить про розвиток волі у дітей і підлітків. Виховники та батьки повинні познайомитися з цим розділом, бо він полегшить їм працю з їхніми вихованцями. „Деякі підлітки, — пише автор, — здібні мріяти годинами, уявляючи себе то великими мандрівниками, то хоробрими вояками, то казковими героями. Іноді ці мрії, особливо в наслідок нездорового оточення і шкідливої літератури набувають еротичного характеру, що виснажує дитину і послаблює її волю, а іноді навіть призводить до різних сексуальних ненормальностей".

Цікаві також розділи, в яких автор пише про психологію робітника, науковця-теоретика та науковця-практика, а пізніше про діячів мистецтва. „Мистецьке слово, пише автор, — це могутній чинник впливу на світогляд і мораль народних мас. Але мистецтво, а особливо література може розкладати суспільство: підривати в ньому релігію й мораль, сіяти розпусту, нігілізм і таке інше. Вплив розкладницької літератури тим більше небезпечний, що значно легше збудити в душі людини брутальні пристрасті, ніж шляхетні, високоморальні пориванння".

Говорячи про психологію вояка, автор наводить приклади з життя бійців Української Повстанської Армії, в якій не тільки чоловіки, але й жінки та дівчата „показали зразки високої героїчної дисциплінованости. Після характеристики окремих фахів автор вияснює значення гри, утоми і впливу та пише про особистість, темперамент, обдарованість, тип, характер, мету життя, що „завжди є стрижнем характеру". Розділ про характер і світогляд закінчує цю цікаву працю.

Ми свідомо подали якнайкоротше зміст цієї книжки, щоб читач міг знати, що вона, хоч і належить до ділянки стислої науки, але заторкує дуже цікаві проблеми, які можуть зацікавити навіть широкого читача. Здорова ідейна основа проф. Ващенка, який не соромиться публічно признаватися до християнських моральних основ, ще збільшує вартість його праці, коли вільний світ стоїть перед небезпечною загрозою російського руїнницького безбожного комунізму.

Книжка проф. Г. Ващенка заслуговує на те, щоб її прочитала кожна українська людина, що дбає про добро своїх дітей та про моральне здоров'я свого народу. Жаль тільки, що в ній багато коректорських недоглядів, які навіть не могла охопити окрема додана картка з „друкарськими помилками".

Л. Луців

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ЖОВТНЕВІ ЧИСЛА УКРАЇНСЬКИХ ПІДСОВЄТСЬКИХ ЖУРНАЛІВ

„Вітчизна" друкує великий вірш П. Тичини „З партією ми єдині". Крім того, ще вірші П. Воронька і Я. Шпорти та велика редакційна стаття „Під проводом партії Леніна-Сталіна", із закликом підвищити ідейно-мистецький рівень совєтської літератури. В „Дніпрі" надруковано низку віршів з нагоди XIX-го з'їзду партії — А. Малишка, М. Нагнибіди, В. Ткаченка, К. Драка. А. Страшка і І. Червонищенка. Критично-публіцистичні статті належать Л. Гладкій, А. Трипільському і С. Крижанівському.

У „Вітчизні" виступає з новим романом „Таврія" Олесь Гончар. Події роману відбуваються в Таврії до 1-ої світової війни. В романі виступають селяни, робітники, „революційна інтеліґенція", німецькі колоністи і, видима річ, українські буржуазні націоналісти. Цей твір Гончара — перший з циклу романів про Каховку. В тій самій книзі видруковані „Гуцульські мотиви" М. Стельмаха.

ВИСТАВКА СТАРОЇ „РОСІЙСЬКОЇ" КУЛЬТУРИ В ЛЕНІНҐРАДІ

Державний Ермітаж у Ленінґраді відкрив виставку „російської" культури VIII-XII віків, яка обіймає майже виключно експонати з території України. Тут показано різне знаряддя сільського господарства, речі хатнього вжитку, зброю й інші пам'ятки старого ремесла на Русі. Окремий відділ творять предмети характеру мистецького, як різьба на дереві й металі, металеві виливи, вироби з кости, кришталю й бурштину. Багато речей захоплює своїм, справді, ювелірним виконанням. В одній із заль виставлено т. зв. тмутороканський камінь з написом, що з доручення князя Гліба 1068 р. змірено ширину Керченсько протоку, від столиці Тмуторокані до Корчева (тепер Керч).

У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ

В Дніпропетровському є невелика скількість українських письменників, з яких згадують Петра Біду, Сергія Завгородського, Юрія Пономаренка і Тамару Леонову. В недалекому Нікополі живе Степан Чорнобривець, у Кривому Розі — Дмитро Ткач. Як бачимо, прізвища самих маловідомих або початківців, і скількість їх, як на таке велике місто (Дніпропетровське) зовсім мізерна. Але й цими небагатьома авторами видавництва не хочуть цікавитися. Так, наприклад, київське видавництво „Радянський Письменник" вирішило видати цього року альманах дніпропетровських письменників. Матеріяли зібрано й вислано, куди слід, але за три місяці прийшла від видавництва відмовна відповідь за підписами директора тов. Дольда-Михайлика і рецензента тов. Морґаєнка. Не знаємо, яка причина цієї відмови, чи недостатня благонадійність присланих речей, чи просто автори понаписували аґіток, які набридли навіть тов. Морґаєнкові, досить, що дніпропетровська група письменників не може пролізти у видавництва і нею не цікавляться.

У СПІЛЦІ ПИСЬМЕННИКІВ

Совєтська преса скаржиться, що стиль праці управи Спілки Совєтських Письменників України — суто-бюрократичний. Тут і „директиви", і протоколи засідань секретаріяту та президії, звіти тощо, але серед цієї „роботи" десь дівається дбання про розвиток творчости письменників. Вже кілька років у Спілці письменників іде суперечка між обласною комісією і комісією національних літератур про те, хто має керувати російськими письменниками, що живуть у т. зв. національних республіках, отже, передусім, на Україні. Справи цієї й досі не вирішено. Очевидно, вона дразлива, бо російські письменники, почуваючи свою упривілейованість, хотіли б самі верховодити, а не підкорятися якимсь там — з московської перспективи — переферійним національним комісіям.

НОВА ОДА П. ТИЧИНИ

У ч. 237 „Радянської України" (з 5 жовтня ц. р.) надруковано новий чималий розміром вірш П. Тичини „З Партією (з великої букви! — Ред.) ми єдині". Змістом своїм це гола аґітка й вихваляння „партії Леніна — Сталіна".

Всемогутня Партія
Леніна — Сталіна:
Кожна її думка
масами схвалена.
Скільки дала щастя нам —
як ніхто ще зроду!
Непорушна єдність
Партії й народу.

І так далі, до цілковитого ідіотизму. Перелічуючи те, що нібито дала партія народові, він не забуває й про „паліїв війни":

Над Кореєю он дим!
Ворог п'є там кров, регоче . . .
Він війни нової хоче!

Просто боляче читати це свідоцтво мучеництва великого майстра нашої поезії! Про його майстерність можна говорити й на підставі цієї поезії: її стиль побудований своєрідно — на прозаїзмах, у ній вишукані рими („Сталіна — кришталина"), цікаві ритмічні ходи, строфіка. Але фальшивий зміст усе вбиває!

ТРИТОМНИК ТВОРІВ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

видав Держлітвидав України. В третьому томі вміщено вибрані статті. В перекладі Остапа Вишні вміщено п'єси „Ревізор" та „Одруження". Багато перекладів зробив Максим Рильський. Видання редаґував академік М. К. Гудзій. Тираж 30,000 примірників.

„УКРАЇНСЬКИЙ КВАРТАЛЬНИК"

„Український квартальник, що його видає анґлійською мовою УККА, одержують усі члени американського Сенату, визначні члени амер. Конґресу, зокрема члени Комісії Зак. Справ, всі губернатори, всі члени Найвищого Суду, президент ЗДА та його найближчі дорадники, кілька десятків американських бібліотек більших міст в Америці, визначніші американські редактори, радіокоментатори, автори творів про Східню Европу, редакції більших щоденників та журналів в Америці і в Бритійському Коммонвелті та амбасади всіх держав, акредитованих у Вашінґтоні. Поза Америкою коло 400 прим. „Квартальника" йде до Канади, надсилається він також канадським політикам, кілька десятків примірників надсилається провідним людям та установам в Анґлії і всіх державах Брит. Коммонвелту. „Квартальник" висилається також всім міністерствам закордонних справ держав цілого світу.

СВОБОДА SVOBODA
український щоденник UKRAINIAN DAILY
НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редагує Колегія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
„SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА	$3.75
На пів року в ЗДА	$2.00
На рік у Канаді	$4.25
На пів року в Канаді	$2.25

Передплату надсилати на адресу:
„SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City, 3. N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

З НАУКИ І ТЕХНІКИ

НІКЕЛЕВИЙ МЕТЕОРИТ У СТЕЙТІ ОКЛАГОМА

(л) Сімдесятирічний робітник кілька років просив науковців, щоб з'ясували, що таке стирчить в одному кутку стейтового парку „Меррі", в якому він працював. Боб Дадсон бачив, що з землі витикається якась тверда чорна брила, і він хотів знати, що це таке. Та довго ніхто не звертав уваги на просьби старого робітника Боба. Аж у серпні ц. р. д-р Лінколн Ла Паз із університету в Нью-Мехіко взявся досліджувати цю таємничу брилу і прийшов до переконання, що це дуже цінний метеорит із нікелевої руди. Д-р Паз не знає докладно, коли впав той метеорит, але він заявив, що під час його падіння „напевно дуже настрашилися були праісторичні мешканці цієї місцевости", і той страх не залишив їх довгі роки. На думку цього вченого, той нікелевий метеорит упав на землю десь так років 20,000 тому. Він складається з чистого нікелю і упав на землю з міжплянетних просторів. Його вартість дуже велика, і він належить до, можливо, найбільших метеоритів у ЗДА.

МОЗОК ВПЛИВАЄ НА ЗРІСТ М'ЯЗНІВ

(л) На річному з'їзді Американського Інституту Біологічних Наук при Корнелійському університеті проф. Каролл М. Вільямс із Гарвардівського університету поділився своїми дослідами над життям велетня-шовковика, на основі яких він прийшов до висновку, що мозок і центральна нервова система цієї комахи мають великий вплив на розвиток м'язневої системи цього створіння. Д-р Вільямс думає, що подібний вплив є і в інших тварин, а також у людей. Коли б це була правда, то воно вможливило б переводити нові проби крови при недузі пістряка (рака). Д-р Вільямс вирізував у лялечки шовковика центральну нервову систему, і лялечка далі жила, її серце билося, але коли цій лялечці перещепили заморожений мозок, щоб живив „мозковий гормон", то ця лялечка розвивалася на нормального метелика. Зокола такі ці шовковики виглядають зовсім нормально, але коли заглянути до їхньої середини, то можна побачити, що вони зовсім позбавлені м'язнів, за виїмком серця і кишок. З цього виходить, твердить д-р Вільямс, що формування м'язнів під час перетвору лялечки на дорослого шовковика вимагає не тільки гормональних збудників росту, але й дальшого впливу нервової системи на м'язневу.

—о—

Що західні науковці закидають Трохимові Лисенкові? Нещодавно один з американських наукових журналів розглядав Лисенкову теорію про перетворення ярої пшениці на озиму і навпаки, та про виводження всяких інших колоскових рослин із пшениці. Лисенко часто покликається на російського біолога Ольгу Лепешинську, яка з 20-их років обстоює погляд, що органічні клітини можна витворити з таких матерій, як білок. Цей погляд західна наука розглядала ще сто років тому, і Рудольф Вірхов доказав, що цей погляд помилковий. Пізніші досліди клітинок потвердили погляд цього німецького ученого про те, що клітинка постає тільки з іншої клітинки, отже, теорія Лисенка й Лепешинської не слушна.

ТРОХИ СМІХУ

СТРІЛЕЦЬКІ СМІХОВИНКИ

Молодий хорунжий УСС освідчується трохи старшій панні.

— Ви могли б ущасливити мене, коли б прийняли мої освідчини...

— Таж ви тільки хорунжий! Прийдіть тоді, коли будете сотником.

— Пані! Алеж тоді мені доведеться освідчуватись хіба вашій дочці! (Відомо, що при УСС дуже важко було „авансувати", бо там було багато освічених стрільців).

Славний стрілецький сміхун сотник Цяпка був на квартирі в однієї пані, яка дала йому на обід дуже тверду курку. Під час обіду пані питається сотн. Цяпки:

— Пане сотнику, ви славний верхівець, скажіть мені, будь ласка, як ви пізнаєте вік коня?

— По зубах, пані добродійко, по зубах.

— А чи можна по зубах пізнати також вік інших тварин?

— Розуміється, що так. Я по зубах можу пізнати навіть вік курки.

— Алеж курка не має зубів!

— Але я їх маю!

Український січовий стрілець та австрійський вояк італійської народности із Фіюме хваляться своїми країнами. Італієць трохи переборщував.

— У нас так тепло, що яйце звариться в піску, коли влітку гріє сонце.

— А в нас такий холод, що аж зуби замерзають вночі під час морозів.

— Це неможливе! — перечить італієць.

— Чистісінька правда! Моїй власній бабусі замерзли зуби в склянці, коли вона залишила їх на вікні в кімнаті, що не була опалена.

Український січовий стрілець „загулявся" з дівчатами та спізнився з відпустки. Прийшовши до Коша УСС, він побіг до кухаря і просив його, щоб зварив командирові на обід те, що той найбільше любить. Здивований „шмірак" (так називали стрільці кухарів) питається, чому він має так робити.

— Бо мені треба, щоб командир мав добрий настрій.

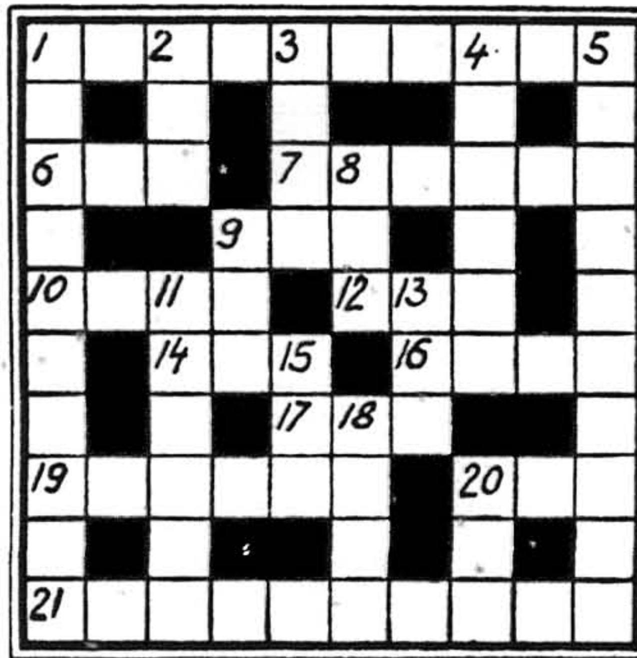
Отаман знав, що хорунжий Цяпка трохи перебільшує свої звіти із розвідчих патруль, тому наказав йому подавати в звіті тільки те, що бачив на власні очі та чув на власні вуха. Після такої інструкції хор. Цяпка подав такий звіт:

— Я бачив щось, що було подібне до москалів. Виглядало, що вони впали на землю. Здавалося, що попри нас літали розлючені оси, бо я не бачив, як летіли кулі. Мій плащ має п'ять дірок, не знаю, звідки вони взялися. Стрільцеві Крукові щось відірвало наплечник. Коли ми посипали по москалях скорострілом, то щось там кричало і стогнало, але не знаю, чому. Після того замовкли вороги, але не можу сказати, чому так сталося.

РОЗВАГА

ХРЕСТИКІВКА

Склав А. В-к

Поземно: 1. наука про суспільні явища, 6. бурґомістер, посадник по-фр., 7. мешканець Києва, 9. інакше „крутіж", 10. назва грецької букви, 12. заглиблення в землі, 14. жіноче ім'я, 16. одиниці енергії або праці у фізиці, 17. тепле укривало, 19. нововаренний, 20. прислівник часу, 21. місто над р. Богом.

Доземно: 1. український поет і сатирик, 2. володар, монарх, 3. орган людського тіла (здрібніло), 4. виробиник глиняного посуду, 5. людина з надприродним (як дехто думає) відчуттям, 9. глибокі долини в степу (назад), 11. ім'я сучасного українського письменника, 13. місто в Льотрінгії, 18. німецьке ім'я, 20. означальний займенник (у множині).

Розв'язка географічного логогрифа ч. 10 (див. ч. 32 тижневика).

1. Крути, 2. Мекка, 3. Збруч, 4. Огайо, 5. Гаїті, 6. Туніс, 7 Прага. — Україна.

Розв'язка ребуса ч. 4 (див. ч. 33 тижневика)

Коли москаль скаже: „сухо", то буде по самі вуха.

Розв'язка складанки ч. 1 (див. ч. 34 тижневика)

Терпи козаче, — отаманом будеш!

Розв'язка конструкційної загадки ч. 1 (див. ч. 34 тижневика)

Коло.

Розв'язка літературного логогрифа ч. 11 (див. ч 35 тижневика).

„Гайдамаки".

Розв'язка конструкційної загадки ч. 2 (див. ч. 35 тижневика):

Еліпса.

БІБЛІОГРАФІЯ

Отець А. В., ЧСВВ. Большевицький Церковний Собор у Львові 1946 року. „Слово Доброго Пастиря". Видавництво О.О. Василіян у ЗДА. Рік III, ч. 7-8. Липень-серпень 1952. Нью-Йорк, 1952, ст. 64. Обкладинка і графіка С. Гординського.

Пороги, літературно-мистецький журнал. Рік IV, ч. 32-33, травень-червень 1952. Буенос-Айрес, 1952, ст. 32.

Голос Спасителя. Місячник. Видають отці Чина Найсвятішого Ізбавителя в Йорктоні, Саск. Канада. Рік 24, ч. 10. Жовтень 1952. Йорктон, 1952, ст. 64.

Наша Культура. Науково-популярний місячник. Число 12 (177). Жовтень 1952. Вінніпеґ, 1952, ст. 32.

Овид. Український ілюстрований часопис. Рік IV, ч. 9 (38), вересень 1952. Буенос-Айрес, 1952, ст. 12.

Свобода, орган послевоєнних емигрантов из СССР. № 7. 1952. Мюнхен, 1952. ст. 16.

Місіонар. Рік XXXVI, ч. 11. Листопад 1952. Філадельфія, 1952, ст. 321-352.

Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart. 1. Jahrgang, Nummer 4. Vierteljahrschrift. Oktober-Dezember 1952. Мюнхен, 1952, ст. 48.

Oriento Cristiano revista mensual unionista. Anno II, Numeros 8-9. Agosto Septiembre 1952. Мадріт, 1952, ст. 12.

Ukraina Libre. Periodico mensual del Instituto Informativo — Editorial Ucranio. Ano II, N-o 8 (16). Буенос-Айрес, 1952, ст. 8.

„Овид" ч. 9. (38). Вересень, 1952 р. Видавництво М Денисюка, Буенос-Айрес.

Зміст: проф. Р. Паклен — Екскурсія в минуле, трохи психології і політичних ремінісценцій; д-р Дм. Бучинський — „Воскреснемо, бо душа воскресне..." (стаття еспанською мовою про Лесю Українку); А. Галан — Надхнення; доцент Ів. Павелко — Україна — Русь і московізм (науковий нарис); д-р Л. Стаховський — З венесуельського щоденника (Перлина Караїбського моря); Ю. Тис — В світі мистецтва; Г. Лагодинська — Наші імпрези; рецензії; „Овид" в ілюстрації.

Редакція застерігає собі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надсилані матеріяли мусять бути переписані на машинці, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як від руки, то зовсім виразним письмом.